

Det kalla kriget

När Tyskland anföll Sovjet 1941 bildades en allians mellan USA, Storbritannien och Sovjet. På det stora hela fungerade detta bra. Det fanns dock en motsättning mellan de båda västmakterna och Sovjet. USA och Sovjetunionen var ideologiskt sett varandras motsatser. Sovjet var världens första socialistiska stat och såg sig som ledare för och beskyddare av alla kommunister i hela världen. I USA härskade däremot tron på demokrati, individuell frihet och marknadsekonomi. Så länge alliansen hade gemensamma fiender höll den ihop. Men hur skulle det gå när kriget var över?

Freden i Europa förbereds

I februari 1945 träffades ledarna för Sovjet, USA och Storbritannien i Jalta på Krimhalvön i Sovjet för att bestämma vad som skulle gälla efter kriget. Det Stalin, Roosevelt och Churchill kom överrens om var bland annat:

- Inrätta Förenta Staterna, FN, en internationell organisation för att främja fredligt samarbete och förebygga krig i framtiden.
- Tyskland skulle delas i ockupationszoner, var och en skulle administreras av en av stormakterna USA, Storbritannien, Sovjet och senare Frankrike.
- Fria val skulle hållas i de östeuropeiska staterna.

Men allt gick inte att enas om. en av dessa frågor var vad som skulle hända med Polen. snart efter krigsslutet började Sovjet installera kommunistiska regimer runt om i Östeuropa. I några länder hölls fria val i enlighet med Jaltakonferensen. Men den sovjetiske regeringen kontrollerade länderna. Inhemska kommunister fick hjälp av sovjetiska polisen att bli av med sina motståndare. De förföljdes, fängslades och mördades.

Efter andra världskriget delade alltså segrarmakterna upp Tyskland i kontrollzoner. I de zoner som kontrolleras av västmakterna fanns det en vilja att införa demokrati

och marknadsekonomi. Men i den Sovjetiska zonen planerades införandet av ett kommunistiskt styre och helst också en planekonomi. Sovjets planer gällde inte bara delar av Tyskland utan hela Östeuropa knöts närmare Moskva. I den ryska zonen låg Berlin. Den 24 juni 1948 blockerade ryssarna alla land- och flodvägar från väster till Berlin. Efter ett år avblåstes blockaden.

Varför uppstod konflikten?

Maktpolitiska, ekonomiska och ideologiska motiv låg bakom de båda supermakternas ageranden. Att få kontroll över områden och länder kunde ge både maktpolitiska och ekonomiska fördelar samtidigt så kunde man också sprida ens egen ideologi. Man bör betona de ideologiska aspekterna under kalla kriget. Amerikanerna ville sprida sitt budskap om demokrati och frihandel som de menade att alla eftersträvade, om de bara fick uttrycka sina önskemål fritt. Och för dem var det självklart att demokrati var förenat med marknadsekonomi och kapitalism. I Sovjet rådde den kommunistiska ideologin. Till skillnad från liberalismen vill ju kommunismen ha en stark stat som planerar allt, även ekonomin. Kommunismen är också motståndare av kapitalismen.

Man kan säga att för att förstå kalla kriget så måste man förstå andra världskriget. Tyskland styrt av Hitler satte sig i krig både med de demokratiska västmakterna men även med den kommunistiska Sovjetunionen. Demokratierna och Sovjetunionen bildade en allians för att besegra Tyskland. När Tyskland hade besegrats hade demokratierna ockuperat Västeuropa och Sovjet Östeuropa. Detta kom att bli permanent. Den kommunistiska Sovjet var ju fiender till demokrati, marknadsekonomi och kapitalismen. Så efter att ha besegrat Tyskland var det inte så konstigt att den tillfälliga alliansen mellan demokratin och kommunismen sprack. Istället stod nu två supermakterna USA och Sovjet i öppet motstånd mot varandra. Sovjet införde kommunistiskt styre i de länder som sovjet ockuperat. Tvärs igenom tyskland gick gränsen mellan demokratierna i väst och de kommunistiska lydstaterna i öst. Winston Churchill gav gränsen det passande namnet *Järnridån*.

Kampen om Berlin blir den första allvarliga konflikten mellan öst och väst.

Västmakterna planerar att bilda en sammansatt stat, Västtyskland. Samtidigt vill

Stalin få bort de västmakter som fanns representerade där. Stalin beordrar Västberlins isolering och 1948 bryts alla buss och järnvägsförbindelser mellan Västberlin och Västtyskland. Tanken är att svälta ut Västberlin. Ett år senare ger Sovjet upp blockaden.

USA hade kärnvapenmonopol, alltså de var de enda som hade kärnvapen. Men ganska snart började Sovjet att spionera på USA och börja med kapprustning. Man började bygga kopior av dem amerikanska atombombarna. 1949 sprängde Sovjet sin första kärnladdning och då avslöjades spioneriet. De spionerade dömdes till döden, monopolet var brutet. Och nu utvecklades det som kallas för *terrorbalansen*. I korthet innebar terrorbalansen att USA och Sovjetunionen besatt tillräckligt mycket kärnvapenresurser för att förintna motståndaren. Balanstanken är att ingen av sidorna skall våga starta ett kärnvapenkrig, eftersom de vet att slutresultatet blir det egna landets (och kanske världens) undergång.

Det som händ nu var att båda sidor började allianser med likasinnade. USA (USA, Island, Norge, Danmark, Belgien, Kanada, Storbritannien, Frankrike, Portugal, Italien, Luxemburg och Nederländerna) byggde upp försvarsorganisationen NATO, 1949. Tanken var att samarbeta och hjälpa varandra i händelse av en kommande konflikt med Sovjetunionen.

Sovjet svarade med att bilda Warszawapakten, 1955. Warszawapakten var en försvarspakt mellan Sovjetunionen och de andra kommunistländerna (Sovjet, Polen, Östtyskland, Tjeckoslovakien, Ungern, Albanien, Rumänien och Bulgarien). Samtliga kommunistländer i Europa med undantag av Jugoslavien var alltså medlemmar av Warszawapakten. Europa var nu delad i två delar som åtskiljdes av synliga och ideologiska murar. Denna delning bestod ända fram till 1989 då berlinmuren föll.

Cuba-krisen

Den största risken för ett atomkrig inträffade 1962. Under tretton dagar detta år höll världen andan i fruktan för ett supermaktskrig med atomvapen. På Cuba hade Fidel Castro tagit makten. Han hade knutit sina förbindelser med Sovjet allt tätare. I

mitten av oktober 1962 kunde ett amerikanskt spaningsplan se att ryssarna höll på att installera robotbaser på kubansk kust, 30 mil från Floridas kust. Den dåvarande presidenten John F Kennedy svarade med att i ett tv-tal kräva att baserna skulle avlägsnas. Han hotade med massiv hämnd om så inte skedde. Han meddelade också att USA skulle blockera all trafik till Cuba vilket också skedde. Det som sedan hände var att ryssarna sa att de skulle montera ner basen om USA lovade att inte anfälla Cuba och Kennedy köpte det ryssarna sa och krisen var över.

